

УДК 376.5

DOI 10.31494/2412-9208-2022-1-2-423-431

ADAPTATION OF FRESHMEN TO THE CONDITIONS OF THE INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Марына SOLIANYK,

Candidate of Pedagogical
Sciences, Senior Lecturer

m.h.solyanyk@npu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-7083-6872>

National Pedagogical Dragomanov
University,

✉ 9, Pyrogova street, Kyiv, 01601

Марина СОЛЯНИК,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач

Національний педагогічний
університет імені
М.П.Драгоманова,

✉ вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601

Original manuscript received: August 15, 2022

Revised manuscript accepted: September 01, 2022

ABSTRACT

The article highlights the main results of the study of the issue and problems of adaptation of first-year students to the conditions of study in a higher education institution. Attention is paid to the difficulties that arise during the residence of first-year students in a dormitory. Therefore, they need additional attention and carrying out additional forms of work with them on adaptation to the conditions of study in a higher education institution. The directions of work on solving issues regarding discipline compliance by first-year students in the conditions of a higher education institution are proposed. The results are presented regarding the interest of involvement of first-year students in forms of extracurricular activities. These are forms of self-help, volunteerism, student self-government, involvement in group work, visits to theaters, cinemas, and excursions.

In addition, the role of the curator in the process of adaptation of first-year students to the conditions of study at a higher education institution is defined, and the components of the curator's work plan with the academic group are revealed. It was determined that the main goal of the curator's work with first-year students is to create favorable pedagogical conditions for their successful socialization and adaptation. It was noted that the quality of assimilation of knowledge, abilities and skills of the future profession, mastery of the profession is affected by the professional adaptation of the first-year student.

Successful adaptation of first-year students depends on the active involvement of all subjects of educational work in this process. The entrant's conscious choice of specialty affects the adaptation process and manifests itself in the presence of positive dynamics in the adaptation process, which, in turn, manifests itself in a decrease in the level of students' experiences, awareness of the problems overcome in the adaptation process, and participation in the public life of the university.

In our opinion, the formation of such basic character traits as purposefulness, confidence and determination in students is relevant, which will enable students to better overcome difficulties in learning, communication, finding new acquaintances, and in the future also in professional activities.

Key words: adaptation, institution of higher education, first-year student, social adaptation, difficulties in adaptation.

Вступ. Людина все своє життя адаптується до нових, змінних умов існування. Вступ до закладу вищої освіти – це важливий й і в той же час складний етап у житті людини. Закінчення закладу загальної середньої освіти та вступ до закладу вищої освіти вносить зміни в життя молодшої людини, змінюється її соціальний статус, коло міжособистісних контактів, розпорядок дня тощо. Цей період супроводжується великою нервовою напруженістю, що в подальшому пояснює низький рівень працездатності студента на першому курсі навчання.

Процес адаптації та соціалізації – тісно пов'язані між собою, взаємозалежні. Питання адаптації виникає в нових незвичних умовах для особистості. Саме в таких умовах опиняється студент-першокурсник, у якого виникає потреба в пристосуванні до нових умов навчання, виховання, проживання в гуртожитку тощо [2].

Процес адаптації студентів-першокурсників до умов навчання в закладі вищої освіти є складним, де потрібно долати багато труднощів: нові форми навчання та контролю, розподіл навантаження, новий колектив, самостійне опрацювання науково-методичної літератури, наукова діяльність, дотримання академічної доброчесності тощо.

На те, як молода людина буде засвоювати знання, уміння та навички майбутньої професії, успішність оволодіння професією, особистісне становлення в закладі вищої освіти, впливає те, як буде відбуватися її професійна адаптація.

Мета статті: на основі опрацювання наукових джерел, статистичних даних, результатів опитування першокурсників висвітлити стан та проблеми адаптації студентів-першокурсників до умов навчання в закладі вищої освіти.

Методи та методики дослідження. У нашому дослідженні були використані такі теоретичні методи, як аналіз та узагальнення науково-методичних матеріалів, синтез, узагальнення та систематизація даних; емпіричні – опитування першокурсників, аналіз документів.

Результати та дискусії. Питання адаптації першокурсників до студентського життя цікавило і цікавить як вітчизняних, так і зарубіжних учених: М. Лукашевич, І. Ліщук, Г. Овчаренко, К. Андросович, А. Мудрик, О. Мороз, Г. Левківська, В. Сорочинська, Дж. Даллард, М. Мід, Т. Френч, Н. Міллер та ін. Анотацію як механізм пристосування до середовища розглядали такі вчені, як К. Роджерс, Л. Фестінгер, В. Ядов та ін. Праці Ю. Бохонкової, В. Демченка, Т. Землякова, А. Мацкевич, Т. Середи, М. Тоба та ін. присвячені особливостям соціальної адаптації першокурсників до умов закладу вищої освіти. Адаптацію як педагогічну складову першокурсників досліджували С. Гапонова, О. Мороз, А. Мудрик та ін. [3, 5].

Так, О. Безпалько соціальну адаптацію розглядала як «процес пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи стосунків із соціальними об'єктами, інтеграція особистості в соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей соціального середовища» [1: 25].

У рамках нашого дослідження було проведено опитування студентів-першокурсників Національного педагогічного університету Соціально-правового факультету. В опитуванні взяли участь 33 студенти-першокурсники спеціальності «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю», «Соціальна робота, соціальна педагогіка» та «Соціальна робота». Метою анкетування було визначення адаптацію першокурсників до студентського життя. Анкетування відбувалося анонімно на Google Форми. Опитування проводилося на початку I семестру 2021-2022 навчального року.

За результатами опитування 72,7% опитаних зазначили, що самі вирішили тут навчатися та 45,5% зазначили, що повторили б свій вибір (рис. 1 та рис. 2.)

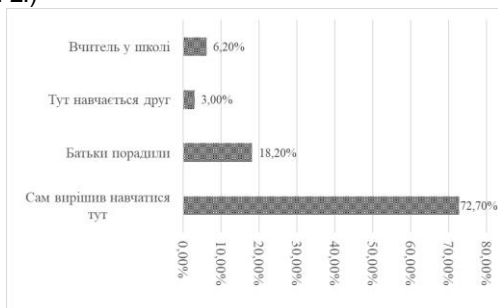

Рис. 1. Розподіл відповідей на питання «Хто вплинув на Ваше рішення навчатися за цією спеціальністю?», у %

Тобто, ми можемо говорити, що студенти свідомо прийняли рішення щодо навчання за цією спеціальністю і не шкодують про своє рішення, що позитивно вплине на процес їх адаптації до умов закладу вищої освіти.

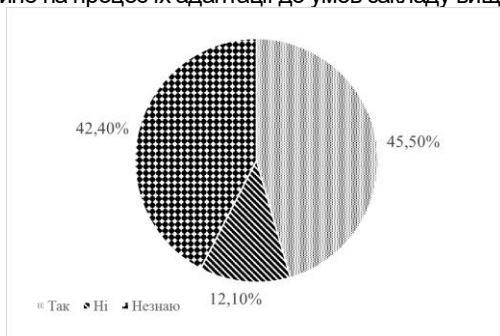

Рис. 2. Розподіл відповідей на питання «Якщо б Ви зараз приймали рішення про вступ до НПУ імені М.П. Драгоманова на обрану спеціальність, Ви б повторили свій вибір?», у %

Перехід на систему навчання в університеті після школи дався легко 24,2%, не помітили особливої різниці 36,4%, не вдалося досі адаптуватися до університетської системи навчання 21,3%.

На момент опитування, переважна більшість студентів адаптувалися до умов навчання, до системи оцінювання у закладі вищої освіти та проживання у гуртожитку. На запитання «Що чи хто допомагає адаптуватися до навчання в університеті?» 59,4% опитаних зазначили, що це одногрупники; 46,9% вказали, що почуття відповідальності перед собою та близькими за результат; 34,4% – батьки і рідні; по 31,3% – друзі та куратор. В умовах закладу вищої освіти найбільшу роль в адаптації за результатами опитування відіграє староста група, менш значимі виявилася роль куратора та адміністрації і деканату (рис. 3).

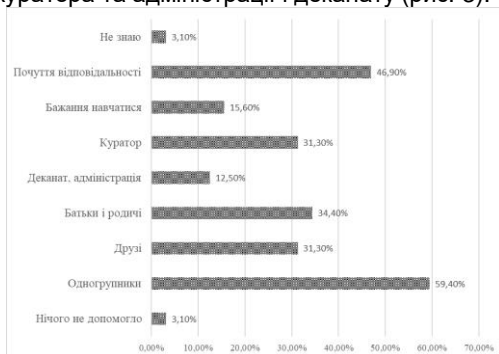

Рис. 3. Розподіл відповідей на питання «Що чи хто допомагає адаптуватися до навчання в університеті», у %

У той же час 63,6% опитаних студентів мають занепокоєння та страх перед майбутньою сесією і лише 36,4% опитаних не відчують занепокоєння перед першою сесією. Тобто, переважна кількість студентів-першокурсників потребує підтримки під час підготовки та в процесі складання заліково-екзаменаційної сесії. Це має бути враховано куратором при складанні плану роботи з групою, адміністрацією факультету та студентським самоврядуванням.

Серед опитаних 41,9% не проживають у гуртожитку. Мешканці гуртожитку зіткнулися з такими труднощами: необхідність проживати у кімнаті з іншими студентами (22,6%), складно готуватися до занять (32,3%), не вміють планувати витрати (6,5%). 3,2% сумують за рідними, не мають належного місця для виконання письмових робіт, мають проблеми, які треба самостійно вирішувати (таблиця 1).

Тобто, ми бачимо, що студенти-першокурсники, які проживають у гуртожитку, потребують додаткової підтримки і форми роботи задля успішної адаптації до студентського життя. Ця підтримка може здійснюватися у формі індивідуальних чи групових консультацій, бесід, проведення тренінгів на актуальну тематику, відвідування студентів у гуртожитку тощо.

Таблиця 1.

**Розподіл відповідей на запитання
«З якими труднощами Ви зіткнулися в гуртожитку?»**

№	Варіант відповіді	К-сть	У %
	Не проживаю в гуртожитку	13	41,9%
	Не вмію розпоряджатися грошима, планувати витрати	2	6,5%
	Необхідність проживати в кімнаті з іншими студентами	7	22,6%
	Складно готуватися до занять	10	32,3%
	Сумую за рідними	1	3,2%
	Ніякими	1	3,2%
	Не зручно виконувати письмові роботи, немає належного місця	1	3,2%
	Таргани, відсутність нормального ремонту....	1	3,2%
	Особисті проблеми, які треба вирішувати	1	3,2%

Серед основних проблем у навчанні було визначено недостатню шкільну підготовку (28,1%), важкий зміст навчальних дисциплін (18,8%), непорозуміння з одногрупниками (3,1%), проблеми вдома чи зі здоров'ям (3,1%), необхідність самостійного вивчення матеріалу (3,1%) і 31,3% зазначили, що немає проблем у навчанні. Результати представлено в таблиці 2.

Таблиця 2.

**Розподіл відповідей на запитання
«Якщо у Вас є проблеми у навчанні, з чим вони пов'язані?»**

№	Варіант	К-сть	У %
1.	Важкий зміст навчальних дисциплін	6	18,8%
2.	Недостатня шкільна підготовка	9	28,1%
3.	Конфлікти (непорозуміння) з викладачами	2	6,3%
4.	Конфлікти (непорозуміння) з одногрупниками	1	3,1%
5.	Немає проблем у навчанні	10	31,3%
6.	Велике навантаження	1	3,1%
7.	Необхідність самостійного вивчення матеріалу	1	3,1%
8.	Проблеми вдома чи зі здоров'ям	1	3,1%

Для вирішення проблем у навчанні переважно звертаються до одногрупників (50%), куратора (21,9%) та батьків (21,5%).

81,8% респондентів дотримуються дисципліни відвідування занять у закладі вищої освіти. Основною причиною недотримання дисципліни названо власну лень і неорганізованість (46,4%), відсутність звичного суворого контролю (25%), нерозуміння, навіщо потрібно обов'язкове відвідування занять (14,3%). Серед власних варіантів виокремлено далеке розташування, сімейні обставини, негаразди з групою і старостою (рис.4).

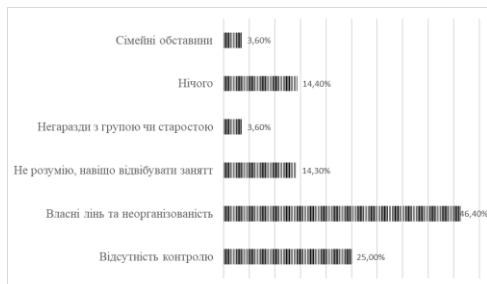

Рис. 4. Розподіл відповідей на запитання «Що заважає дотримуватися дисципліни? (вкажіть декілька відповідних відповідей)», у %

Задля вирішення проблем щодо дотримання дисципліни студентами-першокурсниками потрібно проводити навчально-методичну роботу з питань виконання самостійної роботи, складання модульного контролю, підготовку до заліків та допуску до екзаменаційної сесії, здійснювати контроль за поточною успішністю студентів за навчальними дисциплінами, проводити роботу зі студентською групою щодо запобігання академічної заборгованості, проводити індивідуальну роботу зі студентами, які мають проблеми з поточною та модульною успішністю та проблеми з складанням заліків та екзаменів, здійснювати навчально-методичну роботу із студентською групою щодо запобігання поточної заборгованості, роботу з питань підготовки та активної участі студентів у семінарських та практичних заняттях за навчальними дисциплінами.

Індивідуальну траєкторію свого освітнього процесу бачать 43,8 %.

Першокурсники зацікавлені в таких формах позанавчальної діяльності, як волонтерство, студентському самоврядуванні, залучення до гурткової роботи, відвідування театрів, кінотеатрів, екскурсій.

Переважно студенти визначають психологічну атмосферу в групі як доброзичливу, дружню (84,8%), а 12,1% – кожен сам по собі. На думку 57,6% опитаних, адаптаційна робота повинна бути масово-орієнтована, а для 42,4% – індивідуально-орієнтована.

Одним з вагомих завдань закладу вищої освіти є забезпечення умов для всебічного та гармонійного розвитку особистості, можливість підготовки до професійного становлення.

У перші дні навчання першокурсники мають надії на ефективність у навчанні, досягненні успіхів у здобутті професії, але через декілька місяців вони починають відчувати дискомфорт, переживання, через ті труднощі, які виникли за цей час. Такі переживання характерні першокурсникам упродовж всього першого року навчання в закладі вищої освіти [4].

Першокурсникам потрібно з початком навчання в закладі вищої освіти розповісти про його традиції, норми, правила. Наставником для студентів є куратор академічної групи, який має допомогти, навчити планувати свій час; згуртувати колектив, ознайомити зі специфікою освітнього процесу, допомагати у вирішенні проблемних та конфліктних ситуацій.

Головною метою роботи куратора зі студентами-першокурсниками є створення сприятливих педагогічних умов для їх успішної соціалізації та адаптації. Задля реалізації куратором академічної групи складається план роботи з групою на рік. Він має містити такі розділи: організаційна, соціально-адаптаційна, навчально-методична, соціально-культурна та індивідуальна робота.

Основними завданнями соціально-виховного аспекту мають бути: виявлення індивідуальних якостей студента-першокурсника; розвиток навичок позитивно спрямованої соціальної поведінки; формування самоконтролю; заходи, спрямовані на згуртування групи та налагодження комунікації; робота зі зниження тривожності в першокурсників; створення сприятливої, позитивної атмосфери в середині групи тощо.

Крім того, у плані має бути передбачено масові, групові та індивідуальні форми роботи з метою формування позитивної атмосфери та вирішення проблем і потреб; проведення різноманітних виховних заходів; форми соціально-виховної роботи; залучення першокурсників до студентського активу, заходів кафедри та факультету тощо.

Соціальну адаптацію студентів варто розглядати як їх поступове входження в нове соціальне середовище, прийняття ними нової соціальної ролі та норм і правил закладу вищої освіти. Цей процес передбачає взаємодію всіх суб'єктів навчально-виховної діяльності (студент, куратор, викладачі, адміністрація, актив та ін.).

Висновки. Актуальним, на нашу думку, є формування в студентів таких основних рис характеру, як цілеспрямованість, впевненість та рішучість, що дасть змогу студентам краще долати труднощі в навчанні, спілкуванні, пошуку нових знайомств, а в подальшому і в професійній діяльності.

Також ми вважаємо, що усвідомлений вибір спеціальності впливає на адаптаційний процес і проявляється в наявності позитивної динаміки в процесі адаптації. Це, в свою чергу, виявляється в зменшенні рівня переживань студентів після сесії, усвідомленні проблем, подоланих в процесі адаптації, участі в громадському житті університету.

Хочемо відзначити, що процес адаптації до умов закладу вищої освіти проходить кожен студент, але час та складність цього процесу для кожного є індивідуальними.

Література

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посібник для вузів. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 139 с.
2. Жигайло Н. Психологічні проблеми адаптації студентів-першокурсників і шляхи їх вирішення. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 4. С. 107–112.
3. Кулеша Н. П. Психологічна адаптація студентів I курсу навчання у вищих навчальних закладах. *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. Випуск 19. С. 123–127.

4. Потопа К. Л. Соціально-педагогічні умови активізації адаптації студентів молодших курсів до навчання у вищих закладах освіти. *Педагогічні науки: Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 3(16). С. 112–117.

5. Фрицюк В. А. Адаптація студентів до навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного ун-ту ім. М. Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. 2007. № 20. С. 55–58.

References

1. Bezpalko, O.V. (2003). *Sotsialna pedahohika v skhemakh i tablytsiakh: navch. posibnyk dlia vuziv* – [Social pedagogy in diagrams and tables: a study guide for universities]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].

2. Zhyhailo, N. (2014). *Psykhologichni problemy adaptatsii studentiv-pershokursnykiv i shliakhy yikh vyrishennia* [Psychological problems of adaptation of first-year students and ways to solve them]. *Pedahohika i psykhohiia profesiinoi osvity* – Pedagogy and psychology of professional education, № 4, 107–112 [in Ukrainian].

3. Kulesha, N. P. (2012). *Psykhologichna adaptatsiia studentiv I kursu navchannia u vyshchyykh navchalnykh zakladakh* [Psychological adaptation of students of the first course of study in higher educational institutions]. *Naukovi zapysky. Seriia «Psykhohiia i pedahohika»* – Proceedings. Series «Psychology and pedagogy». Ostroh : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», Vypusk 19, 123–127 [in Ukrainian].

4. Potopa, K. L. (2011). *Sotsialno-pedahohichni umovy aktivizatsii adaptatsii studentiv molodshykh kursiv do navchannia u vyshchyykh zakladakh osvity* [Socio-pedagogical conditions for activating the adaptation of junior year students to study in higher education institutions]. *Pedahohichni nauky: Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu* – Pedagogical sciences: Bulletin of Zaporizhzhya National University, № 3(16), 112–117 [in Ukrainian].

5. Frytsiuk, V. A. (2007). *Adaptatsiia studentiv do navchalnoho protsesu u vyshchomu pedahohichnomu navchalnomu zakladi* [Adaptation of students to the educational process in a higher pedagogical educational institution]. *Naukovi zapysky, Vinnytskyi derzh. ped. un-t im. M. Kotsiubynskoho* – The Scientific Issues of Vinnytsia State M. Kotsiubynskyi Pedagogical University. Section: Pedagogics and Psychology. Vinnytsia, № 20, 55–58 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено основні результати дослідження питання та проблем адаптації студентів-першокурсників до умов навчання в закладі вищої освіти. Пріоритетно увагу приділено, які виникають під час проживання в гуртожитку. Тому вони потребують додаткової уваги та проведення з ними додаткових форм роботи щодо адаптації до умов навчання в закладі вищої освіти, запропоновано напрямки роботи з вирішення питань дотримання ними дисципліни. Представлено результати, які позитивно впливають на зацікавленість залучення у формах позанавчальної діяльності: волонтерство, студентське самоврядування, залучення до гурткової роботи, відвідування театрів, кінотеатрів, екскурсій.

Крім того, визначено роль куратора в процесі адаптації студентів-першокурсників до умов навчання в закладі вищої освіти та розкрито складники плану роботи куратора з академічною групою. Визначено, що головною метою роботи куратора зі студентами-першокурсниками є створення сприятливих педагогічних умов для їх успішної соціалізації та адаптації. Відзначено, що на

якість засвоєння знань, умінь та навичок майбутньої професії, оволодіння професії впливає саме те, як відбувається професійна адаптація студента.

Успішна адаптація першокурсників залежить від активної залученості до цього процесі всіх суб'єктів навчально-виховної роботи. Усвідомлений вибір спеціальності абітурієнтом впливає на адаптаційний процес і проявляється в наявності позитивної динаміки в процесі адаптації, це в свою чергу виявляється в зменшенні рівня переживань студентів, усвідомленні проблем, подоланих у процесі адаптації, участі в громадському житті університету.

На нашу думку, актуальним є формування в студентів таких основних рис характеру, як цілеспрямованість, впевненість та рішучість, що дасть змогу краще долати труднощі в навчанні, спілкуванні, пошуку нових знайомств, а в подальшому і професійній діяльності.

Ключові слова: адаптація, заклад вищої освіти, студент-першокурсник, соціальна адаптація, труднощі в адаптації.